

ПРОСВІТНИЦЬКО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ М. ДРАГОМАНОВА

Стаття присвячена діяльності Михайла Драгоманова як педагога та просвітника. Зосереджено увагу на його поглядах на педагогіку, проаналізовано його вплив на підняття культурно-освітнього рівня українців.

Ключові слова: публіцист, педагог, просвітник, українське національне питання, недільні школи.

The article reproduces the activities of Mikhail Drahomanov as a teacher and educator. Attention is focused on his views on pedagogy, his influence on raising the cultural and educational level of Ukrainians is analyzed.

Key words: publicist, teacher, educator, Ukrainian national question, Sunday schools.

Культурно-просвітницька діяльність М. Драгоманова справила неабиякий вплив на зростання культурно-освітнього рівня українського народу та національної самосвідомості. У своїй публіцистиці, наукових та літературних працях цей видатний мислитель не лише демонстрував власну активну громадянську позицію, а й закликав широкий загал до спільної праці на благо українських народних шкіл та виховання свідомої молоді.

Педагогічні ідеї М. Драгоманова та його практична діяльність у цій галузі є недостатньо вивченими українськими дослідниками, хоча його думки багато в чому випередили тогочасну освітянську теорію та практику, заклали фундамент для більш пізніх педагогів, мислителів та громадських діячів. У наш час його ідеї входження української нації до європейської спільноти є більш зрозумілими та фундаментальними для сучасного націєтворення [1, с. 323].

Основою педагогічного вчення М. Драгоманова стала теза про те, що людство у своєму духовному розвитку має опиратися на національні культурні здобутки. Відтак закликав українську інтелігенцію, а особливо письменників, користуватися тією ж мовою, що і український народ. Але в умовах, коли царська адміністрація офіційно українську мову не визнавала, він пропонував викладати її принаймні у народних школах, задля того, щоб освіта була доступна кожному українцеві. Більше того, М. Драгоманов написав ряд теоретичних праць, які мали на меті утвердити українську літературну мову, доводив її життєздатність та сприяв еволюційному розвитку, тим самим відстоюючи право української нації на достойний рівень культурного розвитку.

Вже під час навчання в університеті М. Драгоманов розпочав свою педагогічну кар'єру – став викладачем у першій на теренах Російської імперії чоловічій недільній школі у м. Києві, яку було відкрито ініціативними студентами з дозволу М. Пирогова у 1859 році. Він вважав недільні школи «засобом поширення освіти серед народу та політичного просвітництва» [2, с. 51]. Невдовзі недільні школи були закриті, але М. Драгоманов продовжував педагогічну та просвітницьку роботу у Тимчасовій педагогічній школі – на волонтерських засадах готував вчителів-українців до роботи у сільських школах. Саме тут він узяв участь у впорядкуванні «Читальника» для слухачів школи. Звісно така діяльність привернула увагу владних структур, та за звинуваченнями у сепаратизмі школу закрили, а викладачів узяли під поліцейський нагляд.

На шпальтах таких видань як «Киевский телеграф» та «Вестник Европы» М. Драгоманов розгорнув гостру критику сучасної йому освітньої політики, зокрема наголошував на необхідності розширення національно-культурних прав українського народу. Саме ця безкомпромісна позиція призвела до того, що вчений та громадський діяч

світового масштабу був змушений емігрувати за кордон, аби продовжити свою діяльність без цензури та переслідувань [3, с. 91].

У просвітницькій публіцистиці М. Драгоманова проблеми шкільництва постійно вносилися на обговорення широкого загалу. Він демонстрував злочини російського імперського уряду проти національної освіти на українських землях, наголошував, що вихід з кризи можливий лише за умови покращення становища народних вчителів та навчання у школах рідною мовою [2, с. 52].

Загалом, публіцистика М. Драгоманова була спрямована проти імперської мовної політики в Україні, а після виходу Емського указу і взагалі переросла у рішучу боротьбу та непримиримий протест. Драгоманов найперший з української інтелігенції за кордоном виступив з рішучим засудженням Емського указу. Він прагнув привернути увагу європейської спільноти до геноциду української мови царською Росією. Під час Всесвітнього літературного конгресу у Франції він заявив рішучий протест проти заборони української мови та надрукував французькою спеціальну брошуру «Українська література, заборонена російським урядом», яка не лише інформувала світову громадськість про Емський указ, а й призвела до широкого резонансу цих подій [3, с. 93].

Публіцистика М. Драгоманова була спрямована на актуалізацію ролі пересічного вчителя у становленні та виховання людини нового типу, основними рисами якої були б загальнолюдські цінності, зокрема гуманізм, патріотизм, демократичність, високий рівень національної свідомості та толерантність у ставленні до інших націй. Вчений наголошував на необхідності переглянути процес професійної підготовки вчителів, адже рівень їх професійності повинен неупинно зростати. Окрім професійних навичок, вчитель, за Драгомановим, мав мати ряд морально-етичних принципів та бути самовідданим у праці з учнями, за його словами, позитивний результат можливий лише за умови того, що «вчитель вкладе в учнів часточку власної душі» [4, с. 65]. Крім того, не менш важливим було виховання молоді у дусі народних звичаїв та традицій, тим самим прищеплюючи їм не лише любов та повагу до рідного краю та здобутків нації, а й виховуючи національний характер та віру у відповідні ідеали. У цьому контексті провідниками українського національного елементу в освітній системі мали стати, на його думку, українська мова та рідна література, які протягом віків акумулювали українську національну ідентичність [5, с. 126].

М. Драгоманов окреслив ряд принципових завдань, які стояли перед сучасною йому українською освітньою системою. У першу чергу – впровадження в українську шкільну систему загальнолюдських цінностей та гуманістичних ідеалів добра, справедливості, людяності. Це не лише мало сприяти якісному зростанню свідомості українського суспільства, а й долучило би українську націю до європейської спільноти, частиною якої вона і мала б бути. Але, у контексті загальнолюдських цінностей, українці мали б знати, цінувати та поважати надбання власного народу, не принижувати його заслуги, сприяти українському національно-культурному відродженню та передавати ці цінності та знання вже наступним поколінням [6, с. 26 – 28].

Михайло Драгоманов по праву заслуговує не лише визнання власного генія у галузі наукових та літературознавчих досліджень, ця людина стала непримиреним борцем за український народ у цілому та за кожного українця окремо. Освіта – це зброя у боротьбі за власну державність, тому його ідеї стали не лише над прогресивними для свого часу, вони запалювали серця українців, коли вони найбільше цього потребували. Завдяки Драгоманову, європейська спільнота також дізналася про незламний український народ та силу його духу. Виховання у народному дусі того покоління українців, які боролися за незалежність України на початку ХХ століття – це і є найбільша заслуга М. Драгоманова.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сосюра С.Г. Михайло Драгоманов – практик української освіти. *Молодий вчений*. № 4 (31). квітень, 2016 р. С. 323-326.

2. Климчик Л.А. Рідна мова в контексті педагогічних поглядів М. Драгоманова. *Початкова школа*. 1994. № 1. С. 51-54.
3. Круглашов А. Михайло Драгоманов про історичну долю та завдання освіти на Україні. *Радянська школа*. 1991. № 8. С. 90-93.
4. Ушій С.Н. Педагогічний концепт у соціально-філософському дискурсі М.П. Драгоманова. *Вища освіта України*. 2006. № 4. С. 62-66.
5. Куца О. Михайло Драгоманов і розвиток української літератури у другій половині ХІХ століття. Тернопіль: Підручники&посібники, 1995. 224 с.
6. Михайло Драгоманов у контексті європейського просвітницького руху: матеріали першої міжвузівської науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих науковців, 27 лютого 2007 р. / відп. ред. О.В. Потильчак, О.О. Сушко. К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2007. 141 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Батенко Г.В.